

Fədakarlıq və axtarış

Akademik İsa Həbibbəyli yaxşı alim olmaqla yanaşı, işgüzar, zəhmətkeş və diqqətçil ziyalı, sadə və səmimi insandır

Akademik İsa Həbibbəyli Azərbaycanda humanitar elmi fikrin seçkin simalarından biri, elmi-nəzəri düşüncə dövriyyəsində səlahiyyətli mövqe və nüfuz sahibidir. O, AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru, AMEA-nın vitse-prezidenti, Əməkdar elm xadimi, akademikdir.

İsa Əkbər oğlu Həbibbəyli 1949-cu il oktyabrın 16-da Naxçıvan Muxtar Respublikası Şərur bölgəsinin Danzik (Danyeri) kəndində xeyrixah, zəhmətkeş və maarifçi bir ailədə, ömrünü gənc nəslin təlim-təربiyəsinə sərf etmiş Əkbər müəllimin ocağında dünyaya gəlib.

Haşiyə: Həbibbəyli nəsli şəcərəsi etibarilə qədim tarixə malikdir. Nəslin mənşəyi Naxçıvanın Şərur bölgəsindəki Danzik kəndi ilə bağlıdır. Bu kəndin tarixi bizim eranın əvvəllərinə aiddir. XVI-XVII əsrlərdə regionda baş verən hərbi-siyasi hadisələrlə əlaqədar nəslin taleyində müvəqqəti yerdağışmalar yaşansa da, bu şəcərə yenidən ata-baba yurdunda məskunlaşaraq tarixi yolunu davam etdirib. XVIII əsrin ikinci yarısından nəslin ağsaqqalı Əli xan Naxçıvanda yaşayıb. Şəhərdəki Əli xan məhəlləsi onun adı ilə bağlıdır. Bazarçayın üzərində saldıqı qoşa dəyirmanlar Əli xanın mülkü olub.

Əli xan 25 illik Naxçıvan şəhər həyatından sonra mülləkləri Kalbalı xana verib, əvəzində Şərur bölgəsindəki ata-baba torpaqlarını geri alıb. Bu sahə Danzik, Civə, Yaycı, Həməzli, Cağazir, Axura və Bulaqbaşı bölgələrini əhatə edib. XIX əsrin əvvəllərindən həmin nəslin mülləklərinə Əli xanın oğlu İbrahim Sultan rəhbərlik eləyib. İbrahim Sultanın Qasiməli, Həsənəli, Abbasəli, Hüseynqulu, Əhmədali, Hüseynəli və Vəkil adlı oğulları olub. Bu nəslin davamı İbrahim Sultanlı kimi tanınıb.

Həbibbəyli ailəsi həmişə Danzik kəndi və onun əhatəsi ilə bağlı olub. Onlar sovet hakimiyyəti illərinə qədər Vəkilov soyadı ilə yaşayıb. Repressiya dövründə həmin soyaddan imtina etməyə məcbur olub. Sovetləşmə vaxtında İsa müəllimin babası Həbib bəydən qalma var-dövləti, o cümlədən Danzik kəndindəki dəyirmanı alınıb. Atasını Əkbər müəllim İbrahim Sultanlı nəslinin Qasiməli Sultan qoluna mənsub olub. İlk övladları akademik İsa Həbibbəylidir.

Təhsili

İsa Həbibbəyli ilk təhsilini Danzik məktəbində (1956-1962), 7-ci sinfi isə Əbrəqunus internat məktəbində alıb, 1965-66-cı illərdə Şərurun Ülya Nuraşen (Oğlanqala) məktəbində oxuyub.

1966-cı ildə orta məktəbi bitirib. 1967-ci ildə Naxçıvan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda Əziz Şərif, Abbas Zamanov, Əli Əliyev, Yavuz Axundlu, Quşdan Bağirov, Cəfər Cəfərov, İzzət Maqsudov, Yusif Seyidov, Əlisə Şükürlü kimi tanınmış alimlərin dərslərini alıb. Akademik Məmməd Cəfər Cəfərovun rəhbərlik etdiyi şöbədə aspirant kimi fəaliyyətə başlayıb. Filologiya elmləri doktoru, professor Kamran Məmmədovun rəhbərliyi ilə "XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan romantik lirikasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda ilk tədqiqatlarını aparıb.

O, 1974-cü ildə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" ixtisası üzrə aspiranturasına daxil olub. Akademik Məmməd Cəfər Cəfərovun rəhbərlik etdiyi şöbədə aspirant kimi fəaliyyətə başlayıb. Filologiya elmləri doktoru, professor Kamran Məmmədovun rəhbərliyi ilə "XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan romantik lirikasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda ilk tədqiqatlarını aparıb.

Təhsil illərindən sonra akademik İsa Həbibbəylinin uğurlu həyatı başlayıb. O, 1996-cı il oktyabrın 16-da, 47 yaşında ikən Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru təyin olunub. Alimin əsərləri Azərbaycanla yanaşı, Fransa, Türkiyə, Belçika, Bolqarıstan, Rusiya, Polşa, Macarıstan, İran, İraq, Pakistan, Misir, Şimali Kipr ölkələrində yayılıb. O, beynəlxalq konfrans və simpoziumlarda Azərbaycan elmini uğurla təmsil edib.

2001-ci ildən AMEA-nın müxbir üzvü, Nyu-York Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, 2003-cü ildən AMEA-nın həqiqi üzvü, 2006-cı ildən BMT yanında Beynəlxalq İnformasiya Akade-

miyasının həqiqi üzvüdür. 400-dən çox elmi məqalə, 12 monoqrafiya, bir orta məktəb dərsliyi, 28 broşura, 21 tərtib kitabının müəllifidir. Əsərləri Azərbaycan, türk, ingilis, rus, fransız, ərəb, fars, urdu, bolqar, polyak və macar dillərində çapdan çıxıb.

Görkəmli alim 2013-cü ildən AMEA-nın vitse-prezidenti, AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktorudur. Akademik kifayət qədər fəal, işgüzar, zəhmətkeş və diqqətçil ziyalı, nikbin və müdrik, sadə və səmimi insandır.

Xalq yazıçıları Anar, Elçin, görkəmli ədəbiyyatşünas-alimlərdən Bəkir Nəbiyev, Əziz Mirzəhəmedov, Nizami Cəfərov, Yavuz Akpınar, cərrah-həkim Cavad Heyet və başqaları akademik İsa Həbibbəylinin elmi-ictimai fəaliyyətinə yüksək dəyər verib.

Görkəmli alimin zəhməti Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev və ölkəmizin prezidenti İlham Əliyev tərəfindən yüksək qiymətləndirilib. O, "Azərbaycan Respublikasının Əməkdar elm xadimi" fəxri adına (1999), "Şöhrət" (2007) və "Şərəf" ordenlərinə (2009), "Ankara Universitetinin fəxri dostu" (1999), "Amerika Bioqrafiya İnstitutunun ilin adamı" (2001), "Türkiyə Cümhuriyyətinin dil qurumunun "Üstün Xizmət Barışı" (2004), "Beynəlxalq İnformasiyalasdırma Akademiyasının "Informasiya aləminin elitası" diplomlarına və "Elmi istiqamətin rəhbəri" (2009), "Şəhriyar" medallarına (2015) layiq görülüb. İsa Həbibbəyli 1996-cı ildən Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvüdür.

Elmi yaradıcılığı

İsa Həbibbəyli fədakar alimdir. Onun "Naxçıvan tərənnümü olunur" adlı ilk elmi-publisistik məqaləsi "Şərq qapısı" qəzetinin 4 fevral 1969-cu il tarixli sayında dərc edilib.

Akademik İsa Həbibbəylinin ilk elmi tədqiqatları ötən əsrin 70-ci illərinə aiddir. Aspirantura illərində onun "XX əsr Azərbaycan romantik lirikasında Füzuli ənənəsi", "Hadi lirikasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri", "Poetik formalarda novatorluq" və sair məqalələri maraqla qarşılanıb.

1980-ci illərdə akademik İsa Həbibbəyli "Tələbələrin elmi-tədqiqat işlərinin təşkili yolları"(1984), "Ədəbi yüksəliş"(1985), "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" (1985), "Cəlil Məmmədquluzadənin həyatı və yaradıcılığının əsas tarixləri" (1987), "M.Ə.Sabirin həyatı və yaradıcılığının əsas tarixləri" (1987), "Cəlil Məmmədquluzadə" kitablarını çap etdirib. Alimin "Ədəbi yüksəliş" əsəri Naxçıvan ədəbi prosesinin elmi salnaməsidir.

Akademik İsa Həbibbəylinin "XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan romantik lirikasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda namizədlik dissertasiyasının təşəkkül tapması, aktualıq kəşb etməsi belə bir ədəbi-ictimai zəminlə bağlı olub. Tədqiqatçı ilk dəfə Azərbaycan romantik şeirində sonet və marş janrlarına diqqət yetirib. Soneti Adil Babayevdən yox, A.Səhhet və H.Caviddən başlamağın daha düzgün olduğu-

nu faktlarla göstərib, janrların təbiətinə aydınlıq və konkretlik gətirib, habelə, romantik şeirin təkamülü və vacib ənənələrindən bəhs edib.

Beləliklə, akademik İsa Həbibbəyli 1980-ci il martın 14-də Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Müdafiə Şurasında "XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan romantik lirikasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə edib.

Ədəbiyyatşünas-alim 1982-ci ildən "Cəlil Məmmədquluzadə: mühiti və müasirləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyası üzərində tədqiqatlara başlayıb və "Mübariz molla nəsrəddinçi", "Bir əsr əvvəlin ab-havası" məqalələri ilə ilk uğurlarını əldə edib. Bakı, Tbilisi, Moskva, Kişinev, Odessa, Yasnaya Polyana, Qori, İran və Naxçıvanın ədəbiyyat, mədəniyyət arxivlərində axtarışlarını genişləndirib. "Cəlil Məmmədquluzadənin həyat və fəaliyyətinin Baş Nuraşen dövrü"(1983), "Cəlil Məmmədquluzadənin naməlum müasirləri"(1984), "Prototiplər və real obrazlar"(1985), "1565 nömrəli şəxsi iş"(1986), "Kefli İsgəndərin əsas prototipi" (1986), "Cəlil Məmmədquluzadənin ədəbi-pedaqoji fəaliyyətinin ilk dövrü" (1989), "Cəlil Məmmədquluzadə nə vaxt anadan olmuşdur" (1990), "Bir şəkil izi ilə", "Cəlil Məmmədquluzadənin Qori seminarıyısında keçdiyi pedaqoji təcrübə" məqalələri elmi-nəzəri yeniliyi ilə diqqəti çəkib. Cəlil Məmmədquluzadənin "Poçt qutusu", "Çay dəstgahı", Eynəli bəy Sultanovun "Azərbaycan qızı", Mehəmməd Tağı Sidqinin "Kəblə Nəsir", "Heykəli insana bir nəzər" və "Qızlara hədiyyə" əsərləri analitik təhlil olunub.

Prinsipial alim tədqiqatlarını Moskva, Tiflis, Bakı, Odessa, Yasnaya Polyana, Ankara, Qori, Ərzurum arxivlərində və kitabxanalarında davam etdirib. Beləliklə, o, 1996-cı ildə AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun İxtisaslaşdırma Şurasında "Cəlil Məmmədquluzadə: mühiti və müasirləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə edib.

Hazırda görkəmli alim elmi-nəzəri problemlərlə bərabər, ədəbi şəxsiyyətlərin həyat və yaradıcılığının yeni baxışla nəzərdən keçirilməsinə diqqəti yönəldirir, təzə monoqrafik tədqiqatların yazılışını sürətləndirir, özü də dövrümüzün aktual problemləri ətrafında ədəbi-nəzəri axtarışlarını davam etdirir.

Pedaqoji fəaliyyəti

İsa Həbibbəyli modern təhsil qurucusudur. 1971-ci ildən Danzik kənd 8-lik məktəbində Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi kimi fəaliyyətə başlayıb. 1972-ci ildə Moskva vilayətində hərbi xidmətdə olub, qayıtdıqdan sonra pedaqoji fəaliyyətini davam etdirib. 1975-ci ildən Naxçıvan Dövlət Universitetində çalışıb.

İsa müəllimin "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" adlı dərslər vəsaiti gərgin pedaqoji fəaliyyətin məhsuludur. O, 16 il Naxçıvan Dövlət Universitetinə rəhbərlik edib, elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması sahəsində mühüm xidmətlər göstərib.

Modern təhsil qurucusu rektor kimi fəaliyyətində dövlətin böyük dəstəyi ilə universitet üçün müasir tədris korpusu, elektron kitabxana binası, tələbə olimpiya mərkəzi, tibb, iqtisad, hüquq, beynəlxalq münasibətlər, xarici dillər fakültələri üçün əlavə obyektlər, universitet konservatoriyası üçün yeni bina tikdirib. Universitetdə vacib ixtisas sahələri açdırıb. "Heydər Əliyev Universiteti"ni təşkil edib.

İsa Həbibbəylinin "Müasir mərhələdə ali məktəbin idarə olunması və beynəlxalq əlaqələrin təşkili" layihəsi Avropa Şurasının Temrus proqramı tərəfindən qəbul olunub. Həmin layihə çərçivəsində Fransanın Paris - 8, İngiltərənin Preston texniki və Almaniyanın Braunşvayq Universitetləri ilə əlaqələr yaradılıb.

Publisistikası

Akademik İsa Həbibbəyli ilk məqalələrini orta məktəbdə oxuduğu illərdə yazıb. Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqının üzvü kimi bu sahədə ardıcıl fəaliyyət göstərib. O, XI-XII əsrlər Naxçıvan intibahı dövründən, Kəməleddin Naxçıvani (XII), İbn Səcəvi (XIV), M.H.Naxçıvani (XIV), Əhməd İbn Həcəf Əbubəkr ən Neşəvi, Əbu Əbdüllah ən Müfirc ən Neşəvi, Həsən İbn Ömər Naxçıvani kimi ədib, alim və təbiblərdən yazıb. XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində Naxçıvan ədəbi-mədəni və pedaqoji mühiti, habelə, maarifçilik dövrü və ədəbi məclislər haqqında yazıların müəllifidir. İsa Həbibbəyli Ə.Sultanovun "Ədəbiyyatşünaslıq dəftəri", G.Kəngərlinin "Rus poeziyasından tərcümələr", Eynəli Sultanovun "Azərbaycan qızı" pyesi, C.Məmmədquluzadənin ilk bədii əsərləri, Naxçıvan teatrının yaranması, M.T.Sidqinin "Tərbie" məktəbi, M.Şaxtaxtının publisistikası, "Şərqi-Rus"un nəşri, M.S.Ordubadı, H.Rasizadə, Q.Şərifov, Çakır, Ə.Qəmküsar və başqaları haqqında yeni məlumatlar verib. İsa Həbibbəyli "Molla Nəsrəddin" in nəşri və ideya məfkurəsindən, Naxçıvanda nəşr edilmiş "Cavanlar həyatı" (1920) qəzetinin yazarları Abbas Gülməmmədov, Əkbər Abbasov, Məmmədali Tarverdiyev, Lətif Hüseynzadə, Seyid Səbri, Nəmət Hüseynovun ilk yazılarından bəhs edib.

Fədakar alim 1992-ci ildə Cəlil Məmmədquluzadənin uzun illər naməlum qalan nəvə-nəticələrinin aşkar olunmasında xeyli iş görüb, ədibin bütöv şəcərəsini müəyyənləşdirib. Görkəmli ədibin ev muzeyinin yaradılması və təşkilində fəal iştirak edib, əldə etdiyi qiymətli sənəd, məktub və şəkilləri muzeyə bağışlayıb.

İctimai-siyasi fəaliyyəti

İsa Həbibbəyli Azərbaycanşünas alimdir. O, Cəlil Məmmədquluzadə irsinin başlıca ideya-məfkurə istiqamətini Azərbaycançılıq səviyyəsindən dəyərləndirib. Alim "Azərbaycançılıq məfkurəsi yollarında" məqaləsində N.Gəncəvi, M.Cəlil, Şəhriyar, S.Vurğun və M.Araz poeziyasına həm də Azərbaycançılıq mövqeyindən dəyər və qiymət verib.

Akademik İsa Həbibbəyli C.Naxçıvanski haqqında "Beyazitin müdafiəsi: həqiqət və yalan" (2005), "Əlahəzrətin general adyutanti" (2006), "Sovet ittifaqı adından" məqalələrini çap etdirib. AMEA-nın yaradılması haqqında "Azərbaycan elminin baş qarargahı" seriyasından akademik Y.Məmmədəliyev, akademik Z.Əliyeva, akademik Ə.Mahmudov və akademik F.Maqsudovun elmi-təşkilati uğurlarını ümumiləşdirib.

Alimin "Gəmiqaya dünyası: Nuh peyğəmbər, Naxçıvan və Gəmiqaya" məqaləsində Gəmiqayadakı qayaüstü rəsmlərdən, habelə, alman rəssam Oskar Şmerling və Tahir Salahovun rəssam kimi nadir istedadından danışır. O, Naxçıvan şəhərinin beş minlik tarixindən, "Molla Nəsrəddin jurnalı və molla nəsrəddinçilik" məqaləsində milli ideologiyanın yaranması və inkişafı tarixindən bəhs edib.

Akademik İsa Həbibbəyli 1998-ci ildə Naxçıvan MR Ali Məclisinə, 2005-ci ildən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə deputat seçilib. Dördüncü çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatıdır, elm və təhsil komitəsinin üzvüdür. İsa Həbibbəylinin 2 sayılı Şərur seçki dairəsindən deputatlığa namizədliyi irəli sürülüb. İnanırıq ki, o, bu dəfə də seçicilərinin böyük etimadını qazanacaqdır. Meydanda böyük zəhmətin nəticəsi olan qiymətli elmi əsərlər, çoxillik məsuliyyətli xidmət, inam və etibar vardır. Müdriqliyi vicdanla üzvi surətdə birləşdirən görkəmli alimin fədakarlığı, axtarış və uğurları davam edir. Ona seçkilərdə böyük qələbə arzulayırıq, görkəmli ədəbiyyatşünas-alim və ictimai-siyasi xadim kimi fəaliyyətində yeni uğurlar diləyirik.

Əlizadə Əsgərli, AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun baş elmi işçisi, filologiya üzrə elmlər doktoru